

УДК 81'42+811.111

TAXONOMY OF REACTIVE SPEECH ACTS
ТАКСОНОМІЯ РЕАКТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ**Plakhotniuk N.P./Плахотнюк Н.П.***s.p.s., as.prof./к.п.н., доцент*

ORCID: 0000-0001-7018-5299

Makarevych O.O./Макаревич О.О.*lecturer/викладач*

ORCID: 0000-0002-0887-1359

Kovalenko I.V./Коваленко І.В.*lecturer/викладач***Lysianiuk O.L./Лисянюк О.Л.***senior lecturer/старший викладач*

ORCID: 0000-0002-6390-2840

*State University «Zhytomyr Polytechnic», Zhytomyr, Chudnivska, 103, 10005**Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, вул. Чуднівська, 103, 10005*

Анотація. Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістики зумовлює звернення до проблеми залежності прагматичних та комунікативних характеристик висловлень від положення репліки у діалозі. Шляхом застосування конверсаційного аналізу виділяють ініціююче та реактивне висловлення. Дослідження присвячено аналізу функціонування реактивних висловлень у мовленні. Аналіз мовлення як лінгвістичного явища тісно пов'язаний з аналізом комунікативної поведінки людини. Таким чином, мовленнєві акти виступають важливою складовою комунікативної поведінки, беручи безпосередню участь у процесі реалізації умотивованих цілей, вираження психологічного стану мовця та іллокутивної спрямованості його висловлення

Ключові слова: мовленнєвий акт, реакція, іллокуція, прагматика, мовець.

Вступ.

Комунікативна поведінка це абстрактна системна структура, що складається з декількох рівнів, а саме: соціального, ситуативного, етнічного, культурного, когнітивного та психологічного. Варіативність та склад конкретних рівнів зумовлюються соціально-економічним, культурно-політичним устроєм конкретного суспільства у певний момент часу. Актуальність обраної теми визначається загальною спрямованістю комунікативної лінгвістики на виявлення релевантних ознак мовленнєвої поведінки співрозмовників, з урахуванням лінгвопрагматичних та соціолінгвістичних чинників ситуації спілкування.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичних досліджень не є доцільним виділяти реактивні акти в окремий іллокутивний тип, оскільки порядкове місце репліки у діалозі не впливає на її іллокутивну силу. Тобто реактивним може виступати будь-який мовленнєвий акт [2]. Класифікації мовленнєвих актів з урахуванням іллокутивної складової можна поділити на дві основні групи - класифікації з невеликим числом класів мовленнєвих актів й такі, у яких вчені виділяють значну кількість видів мовленнєвих актів. Найбільше поширення в лінгвістичній прагматиці одержали класифікації першої групи, що мають не більш десяти класів реплік згідно їх іллокутивного наповнення [3].

Основний текст.

Мовленнєвий акт – цілеспрямована мовна дія, що виконується відповідно до принципів і правил мовної поведінки, прийнятих у даному суспільстві.[1]. Оскільки мовленнєвий акт, складне трьохкомпонентне утворення (локуція, іллокуція та перлокуція), термін «висловлення» на може бути його синонімом, а радше його вираженням на текстовому рівні (локутивна складова). У даному дослідженні ми дотримуємося комунікативно-прагматичного підходу, розглядаючи висловлення, як психологічно умотивовану одиницю мовленнєвого спілкування, що характеризується зміною суб'єктів та завершеністю, оформлюється у речення та розглядається у контексті мовленнєвого акта, у межах якого формується. Наразі це формулювання не є достатньо точним і вичерпним, так як свідомо виключає з розряду мовленнєвих актів ті види мовної діяльності, які проводяться з порушеннями принципів і норм мовної поведінки (у якості цих чинників слугують максими Кооперації та Ввічливості).

Таким чином, згідно до загальноприйнятого тлумачення, грубе агресивне висловлення не повинно називатися мовленнєвим актом і знаходиться поза межами класифікації комунікативної поведінки [4]. Результати практичних досліджень демонструють, що агресивна і конфронтативна комунікативні поведінки (які передбачають порушення зазначених вище норм) є тлом значної кількості різновекторних мовленнєвих реакцій комунікантів (як конфронтативних та агресивних, так і кооперативних). Таким чином, мовленнєвий акт – це елементарна одиниця мовлення, послідовність мовних засобів, висловлена одним мовцем, прийнятна й зрозуміла щонайменше одному носію мови. Теорія мовленнєвих актів на сучасному етапі тісно інтегрована з інтерперсональною прагмалінгвістикою та психологією. Реактивні мовленнєві акти є відповіддю адресата на ініціюючий мовленнєвий акт адресанта. Вони розглядаються як невід'ємний елемент реального спілкування, комунікативний процес, що виникає у ментальній сфері співрозмовників [2].

Оскільки мовленнєвий акт – це дія, то при його аналізі використовуються ті ж категорії, які необхідні для характеристики та оцінки будь-якої дії: суб'єкт та об'єкт, ціль, методи досягнення цілі, інструмент, засіб, результат, умови протікання. Мовленнєва поведінка зумовлюється цілями і реалізується шляхом застосування комунікативних ходів та тактик, що складаються з сукупності окремих мовленнєвих актів. Головними аспектами мовленнєвого акту є навмисність (інтенціональність), цілеспрямованість, конвенційність [1].

Найперша спроба класифікації мовленнєвих актів належить Дж.Л.Остіну, який намагався організувати мовленнєві акти відповідно до іллокутивної сили дієслів, що належать до їх складу [3]. У процесі говоріння мовець одночасно здійснює ще одну дію з немовною ціллю. Ця дія зветься іллокуцією. Інтегральна характеристика висловлення як засобу здійснення іллокутивного акту, називається іллокутивною силою висловлення. У залежності від іллокутивного навантаження дієслів, було виділено такі класи мовленнєвих актів: вердіктиви, екзерсітиви, комісиви, бехабітиви, експозітиви [1].

Недолік класифікації Дж.Л.Остіна полягає у відсутності чітких критеріїв класифікації мовленнєвих актів. Дж.Серль, намагаючись усунути зазначену

ваду, створив власну класифікацію, в основі якої лежать декілька критеріїв, а саме: іллокутивна мета, психологічний стан і напрямок пристосування (мовленнєвий акт, що пристосовує слова до світу, та мовленнєвий акт, що пристосовує світ до слів) [3]. Класифікація включає такі акти: асертиви, директиви, комісиви, декларативи, експресиви.

Виділивши чотири типи іллокутивної мети (конкуруючий – іллокутивна мета конкурує з соціальною), компанійський (іллокутивна мета збігається з соціальною метою), колабораторний (іллокутивна мета пасивна відносно до соціальної мети), конфліктний (іллокутивна мета конфліктує з соціальною метою)) Дж.Ліч на основі цього чинника створив власну класифікацію, що практично дублює попередню класифікацію: асертиви, директиви, комісиви, експресиви, рогативи [1].

До таксономії Д.Вундерліха відносяться: директиви, комісиви, ерототиви (питання), репрезентативи, сатисфактиви, ретрактиви (заяви про неможливість виконати обіцянки), декларації й вокативи [1]. К. Бах и Р. Харніш виділяють п'ять класів мовленнєвих актів: констативи, директиви, комісиви, признання і конвенціональні акти [1].

Отже, враховуючи об'єкт нашого дослідження – реактивне висловлення, ми опираємося на класифікацію мовленнєвих актів за авторством Дж. Р. Серля. Важливим для цілей нашого дослідження є врахування психологічного стану мовця, тобто поділу мовленнєвих актів на нейтральні (репрезентативи, комісиви) та емоційно-марковані (директиви, експресиви, декларативи).

Висновки.

Таким чином, мовленнєві акти виступають важливою складовою комунікативної поведінки будь-яких співрозмовників, беручи безпосередню участь у процесі реалізації умотивованих цілей, вираження психологічного стану мовця та іллокутивної спрямованості його висловлення. Реактивна комунікативна поведінка є результатом мотиваційних процесів психіки мовця з врахуванням статусно-рольових характеристик мовців. У реактивній репліці мовець виражає певну комунікативну реакцію, перебуваючи при цьому у конфронтації чи кооперації зі співрозмовником. Подієва основа мовленнєвого реактивного акту включає інформування співрозмовника про відношення мовця до його дії або вираженої думки, яка здатна спричинити певну зміну у поведінці співрозмовника. Відбір конкретних засобів залежить від контекстуально-ситуативного компоненту ситуації спілкування, власних мотивів та цілей співбесідників, що водночас є носіями стереотипізованих соціально-статусних та рольових характеристик. Комунікативна поведінка детермінується соціально-статусною складовою, вбирає у себе норми та традиції спілкування, відображує комунікативну свідомість

Література.

1. Bach K. Linguistic communication and speech acts / K. Bach, R.M. Harnisch. – Cambridge, Mass., London : MIT Press, 1979. – 327 p. <https://doi.org/10.1017/s0047404500008691>
2. Borysenko, N.D. Expressions of Apology in Discourse of British Drama:

Communicative-Pragmatic Aspect // Linguistic and conceptual worldview: Issue 57. - Kiev: Burago Publishing House, 2017. - P.52-57

3. Danesi, M. Cool - The Signs and Meanings of Adolescence, University of Toronto Press, 1994. <https://doi.org/10.3138/9781442673472>

4. Gumperz, J. Discourse Strategies / J. Gumperz. - Cambridge: Cambridge University Press, 1982. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511611834>

5. Maslow, Abraham H. Motivation and personality. New York, Harper, 1954. [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(197010\)7:4<410::aid-pits2310070426>3.0.co;2-3](https://doi.org/10.1002/1520-6807(197010)7:4<410::aid-pits2310070426>3.0.co;2-3)

References.

1. Bach K. Linguistic communication and speech acts / K. Bach, R.M. Harnisch. – Cambridge, Mass., London : MIT Press, 1979. – 327 p. <https://doi.org/10.1017/s0047404500008691>

2. Borysenko, N.D. Expressions of Apology in Discourse of British Drama: Communicative-Pragmatic Aspect // Linguistic and conceptual worldview: Issue 57. - Kiev: Burago Publishing House, 2017. - P.52-57

3. Danesi, M. Cool - The Signs and Meanings of Adolescence, University of Toronto Press, 1994. <https://doi.org/10.3138/9781442673472>

4. Gumperz, J. Discourse Strategies / J. Gumperz. - Cambridge: Cambridge University Press, 1982. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511611834>

5. Maslow, Abraham H. Motivation and personality. New York, Harper, 1954. [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(197010\)7:4<410::aid-pits2310070426>3.0.co;2-3](https://doi.org/10.1002/1520-6807(197010)7:4<410::aid-pits2310070426>3.0.co;2-3)

Abstract. *The anthropocentric orientation of modern linguistics leads to addressing the issue of the dependence of pragmatic and communicative characteristics of utterances on the position of a remark in dialogue. By applying conversational analysis, initiating and reactive utterances are distinguished. This study is dedicated to analyzing the functioning of reactive utterances in speech. The analysis of speech as a linguistic phenomenon is closely related to the analysis of human communicative behavior. Thus, speech acts are an important component of communicative behavior, directly participating in the process of realizing motivated goals, expressing the speaker's psychological state, and the illocutionary orientation of their utterance.*

Keywords: *speech act, reaction, illocution, pragmatics, speaker.*

Стаття відправлена: 16.05.2024

© Плахотнюк Н.П., Макаревич О.О., Коваленко І.В., Лисянюк О.Л.